

LIETUVOS RESPUBLIKOS PROBACIJOS ĮSTATYMO 15 STRAIPSNIO TAIKYMO PROBLEMOS

Kristina Bužinska

E. paštas: krjoneiliukstyte@stud.mruni.eu
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla

Santrauka. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 15 straipsnyje imperatyviai nustatytos lygtinai paleistų iš pataisos įstaigos nuteistųjų specialiosios pareigos. Jos yra privalomos visiems lygtinai paleistiems nuteistiesiems, tačiau praktikoje taikant šias nuostatas gali kilti probleminių klausimų, kuriems reikėtų papildomo dėmesio. Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai nusprendus taikyti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos, atvejais numatytais Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies 2, 3 punktuose arba 2 dalyje, ji teikia savo nutarimus vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismui, kuris turi patvirtinti nutarimą. Teismas, patvirtinęs nutarimą, nusprendžia paleisti nuteistąjį lygtinai su arba be intensyvios priežiūros. Asmeniui paskyrus intensyvią priežiūrą ir jos laikotarpiui pasibaigus, Probacijos tarnyba turi kontroliuoti, kad minėtame straipsnyje numatyti įpareigojimai ir toliau būtų taikomi visiems lygtinai paleistiems asmenims. Pasitaiko, kad Probacijos tarnyba savarankiškai jų netaiko ir prašo teismo paskirti minėtas pareigas dar kartą. Kai teismas, patvirtindamas lygtinio paleidimo Komisijos sprendimą taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą, nusprendžia jį paleisti be intensyvios priežiūros, pats savarankiškai (arba su Komisijos rekomendacijomis) paskiria nuteistajam papildomus įpareigojimus, vadovaudamasis baudžiamuoju kodeksu, nepaisant to, kad tokios pareigos jau yra nustatytos Probacijos įstatyme.

Reikšminiai žodžiai: lygtinis paleidimas, nuteistieji, specialiosios pareigos, Probacijos įstatymas.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymo (toliau – Probacijos įstatymas) 15 straipsnyje nurodytos specialiosios lygtinai paleistų iš pataisos įstaigos nuteistųjų pareigos. Šios pareigos yra imperatyviai įtvirtintos įstatymų leidėjo kaip taikomos būtent tiems probuojamiesiems, kurie yra lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų. Apie šio straipsnio taikymo problematiką informacijos ir mokslinių straipsnių nėra daug, kadangi pats straipsnis Probacijos įstatyme atsirado tik 2020 m. liepos 1 d., įsigaliojus naujai probacijos įstatymo redakcijai. Iki tol apie lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos, Probacijos instituto, efektyvumą ir probacijos individualizavimą kalbėjo tokie mokslininkai kaip Gintautas Sakalauskas, Simonas Nikartas, Simona Mesonienė ir kt. Šiame straipsnyje analizuojant teisinį reglamentavimą ir teismų praktiką siekiama atskleisti, kokios yra probleminės šio Probacijos įstatymo straipsnio taikymo sirtys, kurios yra aktualios ir teismų bendruomenei, ir Kalėjimų departamentui, ir Probacijos tarnybai, kuri iki 2022 m. liepos 1 d. yra pavaldi Kalėjimų departamentui, o nuo 2022 m. liepos 1 d. pasikeitus teisiniam reglamentavimui bus pavaldi Teisingumo ministerijai. Lygtinai iš pataisos įstaigų paleisti nuteistieji įstatyme išskirti iš kitų probuojamųjų tikslingai, kadangi pasitikėjimą šiais nuteistaisiais išreiškia pataisos įstaiga (lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija (toliau – Komisija), ir kai kuriais atvejais teismas, patvirtindamas tokį paleidimą). O kiti nuteistieji, kurių priežiūrą vykdo Probacijos tarnyba, – asmenys, kuriems laisvės atėmimo ar arešto bausmės vykdymas yra atidėtas, arba asmenys, kuriems skirtas laisvės apribojimas, individualius įpareigojimus gauna teismui paskyrus bausmę, ir privalo vykdyti bendrąsias pareigas, kurios yra įtvirtintos Probacijos įstatymo 14 straipsnyje ir yra itin bendro pobūdžio: „[...] atvykimas laiku į Probacijos tarnybą, probacijos sąlygų ir individualiame probuojamojo priežiūros plane nustatytų priemonių vykdymas ir pranešimas probuotojui apie jų vykdymą, dokumentų pateikimas bei probuotojo informavimas apie savo gyvenamąją, darbo ar mokymosi vietą, išvykimą už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų“¹. Šios pareigos yra privalomos visiems probuojamiesiems. O lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos nuteistieji turi konkrečiai įvardytas specialiąsias pareigas, kurių laikymąsi turi užtikrinti Probacijos pareigūnai. Praktikoje matyti, kad galima susidurti su netikėtomis problemomis,

¹ „Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.infoplex.lt/ta/152628?ref=5>.

kadangi kartais teisme nagrinėjami Probacijos tarnybos teikimai dėl papildomų pareigų paskyrimo nuteistajam, nors jis tas pareigas privalo vykdyti ir be papildomo teismo įpareigojimo. Tokia situacija dažniausiai pasitaiko tada, kai baigiasi intensyvios priežiūros laikotarpis. Arba tokią ar panašią klaidinančią situaciją gali sukelti paties teismo priimtas sprendimas patvirtinti lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos Nutarimą paleisti nuteistąjį lygtinai netaikant intensyvios priežiūros. Tokiais atvejais teismas pats savarankiškai skiria įpareigojimus, numatytus baudžiamajame kodekse, tačiau dažnai skiriami įpareigojimai sutampa su tais, kurie jau yra imperatyviai numatyti lygtinai paleistiems probuojamiesiems Probacijos įstatymo 15 straipsnyje. Toliau nuosekliai nagrinėjant teisinį lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos reglamentavimą ir kelis teismo praktikos pavyzdžius bus bandoma suprasti kokios kyla probleminės situacijos praktikoje ir kaip būtų galima jų išvengti.

1. Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos samprata, teisinis reglamentavimas ir probleminiai aspektai

„Lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietos – tai sąlyginio atleidimo nuo bausmės rūšis, kai nuteistasis lygtinai atleidžiamas nuo tam tikros laisvės atėmimo bausmės dalies atlikimo nustatant bandomąjį laikotarpį bei tam tikrus elgesio apribojimus“². „Lingvistiniu požiūriu sąvoka lygtinis – daromas su sąlyga, paleidimas – suteikti laisvę“³. Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos „tikslas – padėti nuteistiesiems pereiti nuo gyvenimo pataisos įstaigoje prie gyvenimo visuomenėje, laikantis įstatymų ir pripažintų elgesio normų, sudarant nuteistąjį skatinančias sąlygas ir probacijos tarnybos priežiūrą, taip prisidedant prie visuomenės apsaugos, bei nusikalstamumo visuomenėje mažinimo“⁴.

Taigi lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK) 157 straipsnį gali būti

² Ramūnas Liutikas, „Lygtinio paleidimo paskirtis baudžiamojo teisėje“, *Jurisprudencija* 47, 39 (2003): 86–96, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3336/3133>.

³ Vilniaus pataisos namai, „Lygtinis paleidimas - kelias teigiamų pokyčių link (2020 m. apžvalga)“, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <http://www.kaldep.lt/lt/vilniauspn/naujienos-vilniauspn/archive/p80/lygtinis-paleidimas-kelias-3z9x.html?fbclid=IwAR1YsM-K6ampKbU9qmiiQ4n5pYRzL6OyOjjKa1Ol-X8E9RMceihKhYHYvKw>.

⁴ *Ibid.*

taikomas tiems nuteistiesiems, „kurių nusikalstamo elgesio rizika žema arba kurie padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamo elgesio riziką, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje nurodytus nuteistuosius, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos atlikę atitinkamą dalį bausmės“⁵. Minėto straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „nuteistieji, kuriems iš dalies atidėtas bausmės vykdymas buvo panaikintas, taip pat, kuriems lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos buvo panaikintas ir jie teismo nutartimi buvo nukreipti atlikti likusios nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalies, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų, jei jų nusikalstamo elgesio rizika žema arba jie padarė akivaizdžią pažangą mažindami savo nusikalstamo elgesio riziką ir yra atlikę vienerius metus laisvės atėmimo bausmės nuo teismo nutarties dėl bausmės vykdymo atidėjimo ar lygtinio paleidimo panaikinimo ir nukreipimo į pataisos įstaigą vykdymo pradžios“⁶. To paties straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „nuteistieji, (su nurodytomis išimtimis), atlikę tris ketvirtadalius paskirtos laisvės atėmimo bausmės, lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigų *taikant jiems intensyvią priežiūrą*“⁷, o to paties straipsnio 4 dalyje numatyta, kad „nuteistieji, *sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra*, gali būti lygtinai paleisti pagal šio straipsnio 1 ir 2 dalis iki šešių mėnesių anksčiau, negu nustatyta šio straipsnio 1 ir 2 dalyse“⁸.

Ankstesniuose moksliniuose darbuose, kuriuose buvo analizuojama lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos problematika, kaip vienas iš iki tol galiojusio teisinio reglamentavimo trūkumų nurodomas Komisijos „tarpininkės“ vaidmuo. 2016 m. I. Michailovič ir L. Jarutienės straipsnyje „Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje“ būtent toks nurodytas vienas iš probleminių aspektų, kad teismai neatsižvelgia į Komisijos nuomonę, dažnai netvirtina Komisijos sprendimų paleisti nuteistą lygtinai⁹. Straipsnyje aptariamos apklausos duomenimis, kai kurie respondentai (Komisijos nariai) „išreiškė poreikį, kad už nesunkius ar apysunkius nusikaltimus nuteisto asmens lygtinio paleidimo sprendimą

⁵ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.infolex.lt/ta/43563#Xc7931883db4647b4a6294e373e88bb88>.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*

⁹ Ilona Michailovič ir Liubovė Jarutienė, „Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje“, *Kriminologijos studijos* 4 (2016), <https://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/view/10731/8815>.

galėtų priimti tik Komisija¹⁰, panašią poziciją išreiškė ir apklausti teisėjai. Įstatymų leidėjas matomai atsižvelgė į teisės doktrinoje keliamas problemas, kadangi dabartinis teisinis reglamentavimas atliepia jų lūkesčius. BVK 157 straipsnyje, 6 ir 7 dalyse nurodoma, kad „šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytiems nuteistiesiems lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų taiko Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija, o šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose ir 2 dalyje nurodytiems nuteistiesiems lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų taiko vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismas nutartimi, kuria patvirtinamas Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nutarimas taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos“¹¹. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatuose. Juose vienos iš Komisijos funkcijų yra priimti motyvuotus nutarimus taikyti arba netaikyti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų BVK 157 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytiems nuteistiesiems, BVK 157 straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose arba 2 dalyje nurodytiems nuteistiesiems ir dėl jų teikia nurodytus nutarimus vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismui¹². Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 360 straipsnio 2 dalyje, be kita ko, numatyta, kad „teismas, įvertinęs, ar Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nutarime išdėstytos išvados atitinka faktines aplinkybes, ar tinkamai taikytos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse nustatytos lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąlygos, priima motyvuotą nutartį patvirtinti šį nutarimą arba jo nepatvirtinti“¹³. Grįžtant prie BVK 157 straipsnio 8 dalies, joje nurodyta, kad „likusios neatliktos laisvės atėmimo bausmės laikotarpiu lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų nuteistiesiems vykdoma probacija. Probacijos vykdymo, jos sąlygų keitimo ir probacijos panaikinimo tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos probacijos įstatyme“¹⁴.

Probacijos įstatymo 15 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos nuteistojo buvimo vietą ir laiką intensyvios

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“, *supra note*, 5.

¹² „2020 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. V-107 „Dėl Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatų patvirtinimo““, Inforex, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., <https://www.inforex.lt/ta/595005>.

¹³ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, Inforex, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., <https://www.inforex.lt/ta/10708>.

¹⁴ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“, *supra note*, 5.

priežiūros metu, elgesio pataisos programas, kuriose tikslinga dalyvauti šiam nuteistajam, vietas, kuriose negalima lankytis, ir asmenis, su kuriais negalima bendrauti, nustato probacijos tarnyba, atsižvelgdama į lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos nuteistojo rizikos lygį, kriminogeninius veiksnius, nusikaltimo, už kurį vykdoma probacija, padarymo aplinkybes, elgesį, taikytas socialinės rehabilitacijos priemones ir jų įgyvendinimo rezultatus atliekant laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigoje¹⁵. Taigi būtent Probacijos tarnyba ir konkretus probacijos pareigūnas, kurio priežiūrai yra priskiriamas nuteistasis, atsižvelgdamas į nurodytus kriterijus individualizuoja ir pritaiko intensyvios priežiūros vykdymo sąlygas kiekvienam lygtinai paleistam probuojamajam. Be to, Probacijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad „lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų nuteistieji privalo intensyvios priežiūros metu nustatytu laiku būti nustatytose vietose, taip pat laikytis intensyvios priežiūros vykdymo sąlygų, nustatytų šio įstatymo VI skyriuje, jeigu lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos buvo taikytas pagal Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 arba 4 dalį“¹⁶.

Tačiau lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos laikotarpiu, net intensyvios priežiūros laikotarpiu probuojamieji turi ir kitų, specialių pareigų, numatytų probacijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2–7 punktuose:

- dalyvauti elgesio pataisos programose;
- gydytis priklausomybės nuo psichiką veikiančių medžiagų ligas, jeigu toks gydymas buvo pradėtas ir nebaigtas pataisos įstaigoje;
- nesilankyti tam tikrose vietose;
- nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, jeigu nusikalstamą veiką, už kurią nuteistasis atlieka bausmę, padarė būdamas apsvaigęs nuo šių medžiagų;
- nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis;
- darbingo amžiaus probuojamieji – per penkiolika dienų nuo paleidimo įsidarbinti arba užsiregistruoti Užimtumo tarnyboje¹⁷.

Šios pareigos yra privalomos visiems lygtinai paleistiems nuteistiesiems (su pačiose pareigose numatytomis sąlygomis) ir galioja ne tik intensyvios priežiūros metu, tačiau ir jai pasibaigus, arba bent jau taip turėtų būti skaitant įstatymo normą.

Išsamus, platus ir nuoseklus teisės norminių aktų, reglamentuojan-

¹⁵ „Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

čių lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymo procesą ir nuostatas, sudėliojimas padeda matyti ir suprasti, koks yra lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos procesas. BVK numatyta, kad atlikus tam tikrą dalį bausmės Komisija priima nutarimą paleisti nuteistąjį laisvės atlikimo bausme lygtinai. Įstatyme numatyti atvejai, kada lygtinai iš pataisos įstaigos paleidžiamiems nuteistiesiems taikoma intensyvi priežiūra. Paleidus asmenį lygtinai jam prasideda stebėjimo – probacijos – laikotarpis, kurio vykdymą reglamentuoja būtent Probacijos įstatymas.

2. Probacijos įstatymo 15 straipsnis: taikymo problemos praktikoje

Vienas probacijos vykdymo pagrindų – lygtinis nuteistojo paleidimas iš pataisos įstaigos, probacija pradedama vykdyti lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos dieną (Probacijos įstatymo 11 straipsnis). Akivaizdu, kad laikinai paleidus asmenis atlikti likusią bausmės dalį laisvėje, suteikus pasitikėjimą, jie išeina su priežiūra ir vis dar atlikinėja paskirtą bausmę. Kad resocializacijos procesas vyktų sėkmingai, lygtinai paleisti nuteistieji turi daugiau specialių pareigų nei kiti probuojamieji, – jos jau buvo įvardytos ankstesniame skyriuje. Ir nors jame imperatyviai numatytos pareigos visiems, išskirtinai – lygtinai paleistiems nuteistiesiems, tačiau jos ne visada būna sėkmingai vykdomos. Šioje straipsnio dalyje bus trumpai, o kur reikia, išsamiau aptartos pareigos ir jų taikymo praktikoje aspektai.

Pirmiausia – dalyvauti elgesio pataisos programose. Probacijos įstatymo 15 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad probuotojai, atsižvelgdami į lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos nuteistojo rizikos lygį, kriminogeninius veiksnius, nusikaltimo, už kurį vykdoma probacija, padarymo aplinkybes, elgesį, taikytas socialinės reabilitacijos priemones ir jų įgyvendinimo rezultatus atliekant laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigoje, parenka programas, kuriose probuojamieji, lygtinai išėję iš pataisos įstaigos, turėtų dalyvauti¹⁸. Šiuo metu Probacijos tarnyba gali taikyti Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos direktores įsakymu „Dėl Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo“

¹⁸ „Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas“, *supra note*, 1.

aprobuotas elgesio pataisos programos: „Tik tu ir aš“, „Equip“; „Elgesys – Pokalbis – Pasikeitimas“ (EPP), Seksualiai nusikaltusių asmenų terapijos programą (SeNAT), Priklausomų nuo psichiką veikiančių medžiagų asmenų reabilitacijos programą¹⁹. Nors tokios nuostatos atrodo ganėtinai akivaizdžios, pasitaiko atvejų, kada Probacijos tarnyba kreipiasi į teismą su teikimu, prašydami paskirti įpareigojimą – dalyvauti elgesio pataisos programoje. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teisme buvo gautas probacijos teikimas Nr. T-1062-1072/2021, kuriame buvo nurodyta, kad paleidus nuteistą lygtinai Panevėžio apylinkės teismo nutartimi, ji buvo teismo įpareigota lygtinio paleidimo metu nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, neišeiti iš namų nuo 22 val. iki 6 val., jei tai nesusiję su darbu ar mokymusi, dalyvauti priklausomų asmenų savitarpio paramos grupės veikloje. Kadangi nuteistoji padarė administracinį nusižengimą ir jos atžvilgiu buvo pradėtas naujas ikiteisminis tyrimas, Probacijos tarnyba prašė teismo skirti jai papildomą įpareigojimą – dalyvauti elgesio pataisos programose. Iš nutarties matyti, kad probacijos atstovė teismo posėdžio metu patvirtino, jog tai programos, kurias vestų pati Probacijos tarnyba²⁰.

Kalbant apie programas, Probacijos tarnyba, matydama būtinybę, gali kreiptis į teismą su teikimu ir prašyti teismo įpareigoti probuojamąjį dalyvauti kitose specifinėse programose, pavyzdžiui, smurtinį elgesį keičiančiose programose, kurias vykdo ne pati Probacijos tarnyba, o partneriai. Šiuo atveju buvo prašoma paskirti papildomą įpareigojimą, kurį asmuo ir taip turėjo vykdyti ir kurio tinkamą vykdymą turi užtikrinti būtent Probacijos tarnyba. Galimai toks nesusipratimas įvyksta dėl to, kad teismas, priimdamas nutartį paleisti asmenį lygtinai, papildomai jam skiria įpareigojimus, nors, kaip buvo matyti anksčiau, teisės aktuose tai nėra reglamentuota. Tiksliau, nebėra, nors tokia praktika vis dar egzistuoja, kai teismui priėmus sprendimą paleisti asmenį lygtinai iš pataisos įstaigos netaikant intensyvios priežiūros, yra paskiriami papildomi įpareigojimai, kurie jau ir taip turėtų būti vykdomi pagal Probacijos įstatymo

¹⁹ „Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymas Nr. V-211 „Dėl Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo““, Infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., <https://www.infolex.lt/ta/157552?ref=5>.

²⁰ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 20 d. nutartis Nr. T-1062-1072/2021“, Infolex praktika, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/2026684>.

15 straipsnio nuostatas ir kurių papildomai skirti nėra pagrindo. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teisme byloje Nr. T-1083-1128/2021 buvo nuspręsta patvirtinti Komisijos nutarimo dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos be intensyvios priežiūros taikymo nuteistajam A. R. ir, vadovaujantis BK 75 straipsniu, nustatyti A. R. įpareigojimus: per vieną mėnesį nuo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos dienos pradėti dirbti ir tęsti darbą, praradus darbą registruotis Užimtumo tarnyboje be pažeidimų; neišeiti iš namų nuo 23 val. iki 6 val., jeigu tai nesusiję su darbu, mokymusi arba gydymusi; neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo; nevartoti alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų; dalyvauti elgesio pataisos programoje, šį įsipareigojimą įvykdant per 4 mėnesius nuo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos dienos²¹. Teismas skirdamas įpareigojimus vadovaujasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 75 straipsniu, kuris reglamentuoja baudmės vykdymo atidėjimą ir kuriame numatytos pareigos, kurias galima skirti nuteistajam atidėjus baudmės vykdymą. Pagal Probacijos įstatymo 15 straipsnio 3 dalį, „šio įstatymo 29 ir 30 straipsniuose nustatyta tvarka lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos nuteistajam gali būti paskirtos ir kitos, šio straipsnio 1 dalyje nenurodytos, pareigos, auklėjamojo poveikio priemonės arba baudžiamojo poveikio priemonės, intensyvi priežiūra arba šio straipsnio 1 dalyje nurodytos pareigos gali būti pakeistos kitomis pareigomis, auklėjamojo poveikio priemonėmis arba baudžiamojo poveikio priemonėmis, intensyvia priežiūra“²².

Akivaizdu, kad toks teismo nutarties priėmimas, kai yra paskiriamos papildomos pareigos, kurios jau ir taip yra numatytos kaip privalomos lygtinai paleistiems nuteistiesiems Probacijos įstatyme, klaidina Probacijos tarnybą dėl tokių pareigų privalomo vykdymo be teismo paskirtų įpareigojimų.

Antroji pareiga yra ganėtinai tiksliai ir aiškiai suformuota įstatymų leidėjo, todėl jos nereikia išsamiai nagrinėti. Pareiga lygtinai paleistiems nuteistiesiems numatyta Probacijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte – gydytis priklausomybės nuo psichiką veikiančių medžiagų ligas, jeigu toks gydymas buvo pradėtas ir nebaigtas pataisos įstaigoje. Tokia normos formuluotė yra logiška, kadangi tokius įpareigojimus – gydytis

²¹ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. spalio 5 d. nutartis Nr. T-1083-1128/2021“, Infolex praktika, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., <https://www.infolex.lt/tp/2030631>.

²² „Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas“, *supra note*, 1.

nuo priklausomybės nuo psichiką veikiančių medžiagų, gali paskirti tik teismas. Tačiau jeigu toks gydymas jau buvo pradėtas ir nebaigtas, asmuo sutiko su tokiu gydymu pataisos įstaigoje, tai būtų ne naujas įpareigojimas, o tiesiog tęsimas tos resocializacijos ir pagalbos asmeniui, kuri buvo pradėta pataisos įstaigoje.

Pareigos nesilankyti tam tikrose vietose ir nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar jų grupėmis daug lengviau kontroliuojamos intensyvios priežiūros metu. Su tuo neabejotinai sutinka ir probuotojai, ir teismai, ir patys probuojamieji. Tačiau nepaisant to tokias pareigas gali skirti probuotojas, savarankiškai atsižvelgdamas į jau minėtas aplinkybes. Individualiu autorės vertinimu, didžiausios įtakos tokiam įpareigojimui galėtų turėti lygtinai paleisto asmens padarytų nusikalstamų veikų pobūdis. Jeigu probuojamojo nusikalstamos veikos susijusios su muštynėmis ir kitokiu viešosios tvarkos sutrikdymu būnant viešose vietose neblaiviam, visiškai teisinga būtų paskirti įpareigojimą nesilankyti baruose ir klubuose, taip saugant probuojamąjį nuo pagundų ir galimų naujų analogiško pobūdžio nusikalstamų veikų darymo ateityje. Jeigu nusikalstamos veikos buvo padarytos prieš atitinkamus asmenis arba kartu su atitinkamais asmenimis, uždraudimas su tokiais asmenimis bendrauti taip pat atitinkamai saugotų nuo pagundų arba nuo galimų konfliktinių situacijų susidarymo ir naujų nusikalstamų veikų padarymo. Užtikrinti šių pareigų vykdymą be intensyvios priežiūros gali būti sudėtinga, nebent būtų pastebėti administraciniai nusižengimai konkrečiose vietose, pavyzdžiui, nedidelis viešosios tvarkos sutrikdymas bare, už kurį būtų surašytas administracinis nusižengimas. Tada Probacijos pareigūnas galėtų imtis atitinkamų priemonių ir padėti probuojamajam su tuo tvarkytis skiriant papildomus įpareigojimus.

Pareiga nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, jeigu nusikalstamą veiką, už kurią nuteistasis atlieka bausmę, padarė būdamas apsvaigęs nuo šių medžiagų, gali kelti šokių tokių teisinių diskusijų. Kaip nustatyti, kad asmuo padarė veiką būdamas apsvaigęs nuo psichiką veikiančių medžiagų? Logiškiausias ir lengviausias atsakymas į šį klausimą – jeigu taip nurodyta nuosprendyje ir teismas yra inkriminavęs BK 60 straipsnio 1 dalies 9 punkte numatytą atsakomybę sunkinančią aplinkybę – veiką padarė asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, jeigu šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui. Tačiau tokia sunkinanti aplinkybė gali nebūti inkriminuota ir gali paaiškėti tik probacijos pareigūnui bendraujant su nuteistuo-

ju. Ar tokiu atveju probuotojas gali savarankiškai taikyti šį įpareigojimą probuojamajam? Ar šiuo atveju jis turėtų kreiptis į teismą? Tačiau, kaip jau minėta, probacijos įstatymo 15 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad į teismą galima kreiptis dėl papildomų, šiame straipsnyje nenumatytų, pareigų paskyrimo. Praktikoje akivaizdžiai matyti, kad dažniausiai lygtinai paleistiams asmenims šią pareigą paskiria teismas, patvirtindamas Komisijos sprendimą taikyti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos, tačiau manytina, kad šioje dalyje reikėtų platesnio teismo ar įstatymų leidėjo išaiškinimo ir teisinės diskusijos.

Dar viena neaptarta pareiga darbingo amžiaus probuojamiesiems – per penkiolika dienų nuo paleidimo įsidarbinti arba užsiregistruoti Užimtumo tarnyboje. Nors šios pareigos vykdymą Probacijos tarnyba stengiasi užtikrinti, kadangi tai yra vienas svarbiausių resocializacijos ir teisingo gyvenimo kelio pasirinkimo pagrindas, vis dėlto pasitaiko išimčių, kai su teikimu yra krepiamasi į teismą dėl tokios pareigos paskyrimo. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismo nagrinėtoje byloje Nr. T-207-817/2021 nurodyta, kad Vilniaus miesto apylinkės teismo nutartimi patvirtintas Komisijos nutarimas dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymo nuteistajam J. S. nustatant intensyvią priežiūrą. Pasibaigus intensyviai priežiūrai jam nustatytos šios pareigos ir baudžiamojo poveikio priemonės: 1) neišeiti iš namų nuo 22 val. iki 6 val., jei tai nesusiję su darbu arba mokymusi, 2) neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, 3) nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, 4) per 6 mėnesius dalyvauti elgesio pataisos programoje. Dėl nuteistojo priežiūros laikotarpiu padarytų administracinių nusižengimų prašoma skirti jam papildomą pareigą – tęsti darbą²³. Tikėtina, kad tokie teikimai, o ne savarankiški Probacijos tarnybos pareigūnų veiksmai užtikrinant šios pareigos vykdymą yra susiklostę dėl teismo savo iniciatyva skiriamų įpareigojimų, įtraukiant ne visus, o tik dalį Probacijos įstatymo 15 straipsnyje numatytų specialių įpareigojimų lygtinai paleistiams asmenis.

Taigi teismo vis dar skiriami įpareigojimai lygtinai paleidžiamiems asmenims vadovaujantis BK, BVK ir ignoruojant Probacijos įstatymo 15 straipsnį gali būti paaiškinami tuo, kad keitėsi abiejų įstatymų (tiek BVK, tiek Probacijos įstatymo) redakcijos. Žinoma, naujos redakcijos įsi-

²³ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. vasario 10 d. nutartis Nr. T-207-817/2021“, Infoplex praktika, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., <https://www.infolex.lt/tp/1969995>.

galiojo jau 2020 m. liepos 1 d., bet vis dėlto ankstesnėje BVK 157 straipsnio 5 ir 6 dalyse buvo numatyta, kad lygtinai paleidžiamam iš pataisos įstaigos nuteistajam teismas nutartimi nustato BK IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) BK 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytas pareigas, laiką, per kurį nuteistasis privalo įvykdyti paskirtas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas, ir (ar) intensyvią priežiūrą, o lygtinai paleidžiamiesiems iš pataisos įstaigų nepilnamečiams vietoj BK IX skyriuje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) BK 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytų pareigų nustatomos BK 82 straipsnyje numatytos auklėjamojo poveikio priemonės (išskyrus atidavimą į specialią auklėjimo įstaigą)²⁴. Su tokia teismų vis dar taikoma praktika ne tik patvirtinti Komisijos nutarimą, tačiau ir paskirti įpareigojimus, akivaizdžiai yra susitakiusi ir Probacijos tarnyba, kuri ne savarankiškai užtikrina probuojamųjų įpareigojimų vykdymą, tačiau kreipiasi į teismą dėl papildomų įpareigojimų paskyrimo.

Išvados

Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymo nuostatos yra glaudžiai susijusios su kitais norminiais teisės aktais, taip pat Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksu, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu ir kitais poįstatyminiais teisės aktais. Atlikus išsamią straipsnyje minimų įstatymų analizę galima teigti, kad pagal dabar galiojančias įstatymų normas Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymo 15 straipsnio nuostatos galioja visiems pagal BVK 157 straipsnio nuostatas lygtinai paleistiems probuojamiesiems (su atitinkamai pačiose normose numatytomis sąlygomis). Probacijos tarnyba tam tikrais atvejais, kai neužtenka minimame straipsnyje numatytų pareigų, gali kreiptis į teismą prašydama paskirti papildomas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytas pareigas.

Iki šiol teismai vis dar vadovaujasi senomis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso nuostatomis arba įpratimu ir, patvirtindami lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nutarimus dėl lygtinio paleidimo taikymo nuteistajam, vis dar skiria papildomus įpareigojimus. Toks papildomų įpareigojimų skyrimas trikdo Probacijos tarybos darbą, kuri jaučia pareigą prašydama teismų įpareigoti probuojamuosius dirbti

²⁴ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas“, *supra note*, 5.

arba dalyvauti elgesio pataisos programose, nors tokių įpareigojimų vykdymą turi užtikrinti pati Probacijos tarnyba savarankiškai.

Būtina išsamesnė teisinė diskusija ar teismo išaiškinimas dėl Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1 punkto taikymo – nevirtoti psichiką veikiančių medžiagų, jeigu nusikalstamą veiką, už kurią nuteistasis atlieka bausmę, padarė būdamas apsvaigęs nuo šių medžiagų. Ar nusikalstama veika padaryta apsvaigus tik tada, kai yra inkriminuota tokia sunkinanti aplinkybė, ar ir tada, kai tai paaiškėja bendraujant su probuojamuoju? Ar taikyti šią pareigą turėtų Probacijos tarnyba savarankiškai, ar kreiptis į teismą? Tai klausimai diskusijai.

PROBLEMS OF THE APPLICATION OF ARTICLE 15 OF THE LAW ON PROBATION OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Kristina Bužinska

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. Article 15 of the Law on Probation of the Republic of Lithuania imperatively establishes the special duties of convicts released from the prison. They are binding on all released convicts, but in practice the application of these provisions may raise issues that require further clarification. If the probation commission decides to apply parole in the cases provided for in clause 2 and 3 of Article 157 (1), or Article 157 (2) of the Penitentiary Code of the Republic of Lithuania, it shall provide the place of its resolution where the convict's correctional facility is located to approve the decision. The court, after confirming the decision, decides to release the convict on parole with or without intensive supervision. Once a person has been placed under intensive surveillance and at the end of this period, the Probation Service must ensure that the obligations laid down in that article continue to apply to all persons released on parole. It transpires that the Probation Service does not apply them independently and the duty imposed by the court again resurfaces. When a court upholds the Probation Commission's decision to impose parole on a convict and decides to release them without intensive supervision, they assign additional (or with the Commission's recommendations) obligations to the convict, in accordance with the Probation Act.

Keywords: parole, convicts, special duties, Probation Law.